

ห้องสมุดหนังสือหายากที่น่าสนใจในกรุงเทพมหานคร

นิตยสารวิชา 2206 648 ปีการศึกษา 2542*

.....

บทนำ

หนังสือหายาก คือ หนังสือเพื่อการวิจัยค้นคว้าขั้นสูง ที่ผู้ต้องการใช้ค้นคว้า ไม่สามารถจะหาได้โดยง่ายในห้องสมุดทั่วไป และไม่สามารถจะหาซื้อได้จากสำนักพิมพ์หรือจากร้านขายหนังสือทั่วไป (อัมพร ทีชะระ 2527: 1) ห้องสมุดหนังสือหายาก จึงนับได้ว่าเป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการวิจัยค้นคว้าที่สำคัญ เพราะเป็นแหล่งที่เก็บรวบรวมหนังสือหายาก

สำหรับห้องสมุดหนังสือหายากในกรุงเทพมหานครนี้ มีจำนวนประมาณสิบกว่าแห่ง อย่างไรก็ตาม บทความนี้จะขอเสนอสาระสำคัญของบางประการของห้องสมุดหนังสือหายากที่น่าสนใจในกรุงเทพมหานครเพียง 4 แห่ง คือ ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส และห้องสมุดสยามสมาคม สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ ในด้านภูมิหลัง อาคารสถานที่ การดำเนินงานทรัพยากรสารสนเทศ และการอนุรักษ์และสงวนรักษา รวมถึงการบริการ

1. ภูมิหลัง

ห้องสมุดหนังสือหายากที่น่าสนใจในบทความนี้ มีภูมิหลังที่น่าสนใจดังนี้

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ เป็นห้องสมุดหนังสือหายากในเชิงปริมาณ เพราะหนังสือในห้องสมุดนี้ส่วนใหญ่เป็นหนังสือด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ครั้งหนึ่งถูกจำกัด การรักษาน้ำหนักเหล่านี้ไว้ได้จึงเป็นเรื่องยาก ต้องมีการแอบซ่อน ทำให้หนังสือเหล่านี้ มีหลงเหลืออยู่เพียงไม่มากนัก นอกจากนี้ ห้องสมุดนี้ยังได้มีการจัดตามลักษณะของห้องสมุดหนังสือหายากประเภทห้องสมุดอนุสรณ์ด้วย คือ นอกจากจะมีหนังสือต่าง ๆ แล้ว ยังได้ใช้ตู้หนังสือรูปแบบเดิมของตู้ที่เคยจัดไว้ในบ้านของเจ้าของเดิม ประดับห้องด้วยรูปภาพของเจ้าของเดิม ตลอดจนมีของใช้ส่วนตัว ประวัติดิ และผลงานของเจ้าของเดิม

* บทความนี้ปรับปรุงจากภาคนิพนธ์ อันเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 2206 648 หนังสือหายากและหนังสือตัวเขียน ปีการศึกษา 2542 โดยจอมใจ ศรีสวัสดิ์ จิราพร ทศนานุสิทธิ์ วิลาวัณย์ ฉิมประเสริฐ ปัทม์ชนิต บาลีเขต และอรนุช เสวตรัตนเสถียร

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ เป็นห้องสมุดเฉพาะทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง และประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ที่มีกำเนิดจากห้องสมุดส่วนตัวในบ้านของสุภา ศิริमानนท์ ผู้ซึ่งเป็นทั้งนักคิด นักเขียน และนักหนังสือพิมพ์ ตลอดจนเป็นผู้ค้นคว้า และนำวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองมาเผยแพร่ในสังคมไทย การจัดตั้งห้องสมุดได้เริ่มดำเนินการเมื่อสุภา ศิริमानนท์ ได้ถึงแก่กรรมแล้วใน พ.ศ. 2529 และครอบครัวศิริमानนท์แจ้งความประสงค์ที่จะมอบหนังสือภาษาอังกฤษด้านเศรษฐศาสตร์ทั้งหมดให้เป็นสมบัติของคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้า คณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ขึ้น และคณะกรรมการดังกล่าวได้มีมติให้ตั้งชื่อห้องสมุดนี้ว่า "ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์" เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้เป็นเจ้าของเดิม โดยทำพิธีเปิดห้องสมุดนี้เมื่อ 21 กรกฎาคม 2531

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ เป็นห้องสมุดหนังสือหายากที่ตั้งชื่อขึ้นตามพระนามของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ องค์พระอัยกาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อเป็นการเทอดพระเกียรติแด่พระองค์ท่านด้วยเหตุที่หนังสือส่วนหนึ่งภายในห้องนี้ เป็นหนังสือส่วนพระองค์ที่พระโอรส และพระธิดา ได้ประทานให้หอสมุดกลางเมื่อ พ.ศ. 2490 (จำนวน 2,502 เล่ม) และ พ.ศ. 2492 (จำนวน 2,436 เล่ม)

ในครั้งแรก หอสมุดกลางยังไม่มีอาคารห้องสมุด จึงต้องนำหนังสือส่วนพระองค์นี้ไปฝากเก็บ ณ ตึกสำนักงานเลขานุการเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งอาคารหอสมุดกลางเสร็จ จึงได้จัดห้องบนชั้น 2 ของอาคารให้ชื่อว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" เพื่อเป็นที่เก็บรักษาหนังสือเหล่านี้ ต่อมา เมื่อหอสมุดกลางได้ย้ายอาคารที่ทำการมายังอาคารมหาธีรราชานุสรณ์ใน พ.ศ. 2525 หนังสือส่วนพระองค์เหล่านี้ ได้จัดเก็บไว้ในห้องพิเศษชั้น 2 ปีกขวา โดยให้ชื่อว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" เช่นเดิม ปัจจุบัน หนังสือส่วนพระองค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ได้ถูกย้ายมาจัดเก็บไว้ในห้องซึ่งยังคงใช้ชื่อว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" บริเวณห้องหนังสือหายาก ชั้น 6 หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส เป็นห้องสมุดประชาชนที่แม้จะมีชื่อห้องสมุดหนังสือหายากโดยตรง แต่ก็ยังเป็นห้องสมุดที่มีการจัดตั้งมานานถึง 130 ปี และมีหนังสือหายากเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของห้องสมุดด้วย ห้องสมุดนี้เป็นห้องสมุดที่ให้บริการเฉพาะสมาชิกที่จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1869 โดยหนึ่งในผู้จัดตั้ง คือ Jennie Neilson Hays สตรีชาวอังกฤษผู้พำนักอยู่ในประเทศไทยซึ่งได้ทำงานอุทิศตนในการอ่านแก่ชุมชน เมื่อเธอได้ถึงแก่กรรมลงใน ค.ศ. 1921 Dr. T. Hayward Hays ผู้เป็นสามี จึงได้สร้างอาคารห้องสมุดที่สวยงาม และมอบอาคารนี้ไว้เป็นเสมือนอนุสรณ์ความรักของเขามีต่อเธอ ซึ่งยังคงสภาพเดิมอยู่จนถึงปัจจุบัน

ห้องสมุดสยามสมาคม สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

ห้องสมุดสยามสมาคม เป็นห้องสมุดเฉพาะที่มีหนังสือหายากเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรสารสนเทศที่เด่นของห้องสมุด และมีการดำเนินการจัดเก็บหนังสือหายากไว้เป็นพิเศษอย่างยิ่ง แม้ว่าจะไม่ใช่ห้องสมุดหนังสือหายากโดยตรง ห้องสมุดสยามสมาคม เป็นห้องสมุดเฉพาะในสาขาศิลปกรรมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติของไทยและประเทศใกล้เคียง (โดยหนังสือด้านพุทธศาสนา จะมีเป็นจำนวนมาก) ที่จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) ปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) อันเป็นปีเดียวกันกับการจัดตั้งสยามสมาคม ทรัพยากรสารสนเทศที่มีให้บริการที่ห้องสมุดแห่งนี้มีหลากหลาย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ทั้งที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นในประเทศไทยและในต่างประเทศ

2. อาคารสถานที่

ห้องสมุดหนังสือหายากในบทความนี้ มีรายละเอียดโดยสรุปในประเด็นเรื่องสถานที่ดังนี้

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ ตั้งอยู่ที่ห้อง 310 ชั้น 3 อาคารคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถานที่ของห้องสมุดนั้น ค่อนข้างกว้างขวาง และสวยงาม เพราะตู้ที่ใช้ ตู้นิทรรศการ โต๊ะ และเก้าอี้ที่นำเข้าชุดกัน โดยตู้หนังสือจะเน้นรูปแบบเดียวกันกับตู้ที่บ้านของคุณสุภา ศิริमानนท์ แต่มีความแตกต่างกันเล็กน้อย คือ ตู้ที่บ้านของสุภา ศิริमानนท์ ไม่มีคิ้วด้านบน แต่ตู้ที่ห้องสมุดนี้มีคิ้วด้านบน การจัดตกแต่งห้องเรียบร้อย เป็นระเบียบ มีภาพและประวัติ รวมทั้งตู้นิทรรศการแสดงของใช้ส่วนตัว และ ผลงานของคุณสุภา ศิริमानนท์ โต๊ะที่มีไว้เพื่อให้บริการนั้นมีขนาดใหญ่และยาว อันเป็นขนาดที่เหมาะสมสำหรับห้องสมุดหนังสือหายาก นอกจากการเป็นห้องสมุดหนังสือหายากแล้ว ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ ยังเป็นห้องที่สามารถใช้ประโยชน์ในการประชุมสัมมนากลุ่มย่อยด้วย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ตั้งอยู่ที่บริเวณห้องหนังสือหายาก ชั้น 6 หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเป็นเพียงห้องหนังสือเล็ก ๆ ห้องหนึ่งที่อยู่ในบริเวณเดียวกันกับห้องหนังสือหายากของหอสมุดกลาง ภายในห้องนี้ ไม่มีโต๊ะอ่าน ตู้นิทรรศการ เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ แต่ใช้ครุภัณฑ์ และตู้บัตรรายการ ร่วมกันกับห้องหนังสือหายาก สำหรับขนาดของโต๊ะนั้นมีขนาดไม่ใหญ่นัก การจัดห้องสมุดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงามแบบเรียบ ๆ ประดับด้วยพระฉายาลักษณ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถที่ฝาผนัง นาฬิกาโบราณ ที่ได้พระฉายาลักษณ์ มีโต๊ะไม้ที่มีรูปทรงงดงามซึ่งเป็นโต๊ะทรงพระอักษรที่ทางหอสมุดกลางเคยจัดถวายให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใช้ สำหรับตู้ที่ใช้จัดเก็บหนังสือหายากนี้เป็นตู้ไม้ที่มีกระจกปิดมิดชิด และสวยงาม

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส ตั้งอยู่ที่ 195 ถนนสุรวงศ์ กรุงเทพมหานคร การเดินทางไปมาสะดวก ลักษณะของห้องสมุดเป็นอาคารโบราณ ซึ่งอยู่ในสภาพดีและสวยงาม ติดเครื่องปรับอากาศ บริเวณของห้องสมุด มีขนาดกว้างขวาง ตู้รูปทรงโบราณมีกระจกปิดมิดชิดสำหรับจัดเก็บหนังสือ ทั้งนี้ บริเวณทางเข้าห้องสมุด มีการจัดวางตู้นิทรรศการ โต๊ะสำหรับจัดแสดงหนังสือใหม่ประเภทต่าง ๆ และโต๊ะและเก้าอี้สำหรับการอ่าน ซึ่งมีไม่มากนัก แต่มีโต๊ะยาวขนาดใหญ่ตัวหนึ่งด้วย นอกจากนี้ มีบริเวณสำหรับเด็ก ประกอบไปด้วยโต๊ะเล็ก ๆ สำหรับเด็กอ่านหนังสือ และตุ๊กตา ซึ่งสามารถช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้สึกสนุก มีความเพลิดเพลินในการมาห้องสมุด และส่งเสริมให้เด็กเกิดนิสัยรักการอ่านได้ด้วย นอกจากนี้ ทางห้องสมุดยังได้จัดแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่สำหรับการจัดแสดงนิทรรศการทางศิลปะ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า "โรทันดา แกลเลอรี" (Rotunda Gallery) ภายในโรทันดา แกลเลอรี มีรูปของ Jennie Neilson Hays และ Dr. T. Hayward Hays ประดับที่ฝาผนัง

ห้องสมุดสยามสมาคม สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

ห้องสมุดสยามสมาคม ตั้งอยู่ที่ 131 ซอยอโศก ถนนสุขุมวิท 21 กรุงเทพมหานคร สถานที่ภายในห้องสมุดได้รับการจัดแต่งอย่างสวยงาม ด้วยโบราณวัตถุต่าง ๆ อาคารห้องสมุดกว้างขวาง มี 3 ชั้น และจัดห้องหนังสือหายากไว้ในห้องปรับอากาศที่ชั้นบนสุด ในห้องอ่านหนังสือชั้นล่าง จัดวางตู้นิทรรศการ โต๊ะอ่านหนังสือ มีที่นั่งซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่มาก แต่เมื่อวางชิดกัน จะมีขนาดกว้างและยาวพอสมควร

3. ทรัพยากรสารสนเทศ

3.1 การดำเนินงาน

ห้องสมุดหนังสือหายากที่นำเสนอในบทความนี้ มีการดำเนินงานด้านทรัพยากรสารสนเทศดังนี้

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทรัพยากรสารสนเทศของห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ ประกอบไปด้วยหนังสือและวารสารภาษาอังกฤษทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง และประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ จำนวนทั้งสิ้น 4,004 เล่มซึ่งจัดเก็บในตู้หนังสือแบบชั้นปิด (ห้องสมุดไม่มีนโยบายเพิ่มหนังสือ) ทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ไม่ได้จัดหมวดหมู่ตามระบบทศนิยมสากล แต่จัดตามหัวเรื่องที่บรรณารักษ์กำหนดขึ้นโดยได้รับความช่วยเหลือจากคณาจารย์ผู้สอนวิชาในสาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองในคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตัวอย่างหัวเรื่องที่ใช้ เช่น Marx, Engles, Marxism, Marxian economics และ Capitalism, Socialism, Communism เป็นต้น หนังสือเหล่านี้ได้ลงรายการในฐานข้อมูลเครือข่ายห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (Chulalinet) เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ โดยการสืบค้นด้วยคอมพิวเตอร์ Location code ของหนังสือซึ่งอยู่ในห้องสมุดนี้ ที่ปรากฏในการสืบค้นจากฐานข้อมูลดังกล่าว คือ Econ Supa นอกจากนี้ บรรณารักษ์ได้จัดทำรายชื่อหนังสือทั้งหมดรวมเล่ม โดยเรียงตามหมายเลขประจำหนังสือด้วย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทรัพยากรสารสนเทศของห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ประกอบด้วยหนังสือหายากที่มีคุณค่า ทั้งในด้านเนื้อหาสาระในทุกหมวดหมู่วิชา และรูปเล่มที่สวยงาม ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จากการสำรวจพบว่า เนื้อหาหนังสือเน้นทางด้านมนุษยศาสตร์มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หมวดศาสนา เพราะมีหนังสือเกี่ยวกับพุทธศาสนา มาก และหนังสือในหมวดนี้ เป็นหนังสือที่เป็นเอกสารต้นฉบับตัวเขียน และต้นฉบับตัวพิมพ์ของพระองค์ด้วย นอกจากนี้ ยังพบหนังสือในหมวดวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ส่วนทางด้านวิทยาศาสตร์มีเพียงเล็กน้อย หนังสือส่วนพระองค์เหล่านี้จะมีบรรณสิทธิ์ (bookplate) เป็นพระนามเดิม คือ "กิตติยกรรณลักษณะ" เขียนแล้วขับให้เป็นรูปตะขาบ ด้านบนมีภาษาบาลีว่า "สุวิชาโน ภว โหติ" ทั้งนี้ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถยังได้เก็บรักษาเอกสารโบราณอันเป็นต้นฉบับตัวเขียน ได้แก่ สมุดไทยดำ สมุดไทยขาว และคัมภีร์โบราณไว้ด้วย

สำหรับการดำเนินงานกับทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดนี้ ได้ดำเนินการโดยใช้ระบบการจัดหมู่ระบบทศนิยมดิวอี้เช่นเดียวกับที่หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใช้ในการดำเนินการกับหนังสืออื่น ๆ และจัดเรียงตามเลขเรียกหนังสือในระบบชั้นเปิด ส่วนการลงรายการนั้น ลงรายการทั้งในรูปบัตรรายการ โดยประทับตราไว้ที่มุมด้านล่างขวาว่า "ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" สำหรับหนังสือภาษาไทย และ "PRINCE KITTIYAKARA COLLECTION" สำหรับหนังสือภาษาต่างประเทศ และในรูปของฐานข้อมูลเครือข่ายห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมี Location code คือ CL rarebook นอกจากนี้ บรรณารักษ์ได้จัดทำคู่มือ "บรรณานุกรมและบรรณนิทัศน์หนังสือหายากภาษาไทยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ" ไว้ให้บริการด้วย

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส

ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 20,000 รายการ เป็นภาษาต่างประเทศทั้งหมด มีการจัดหมวดหมู่ด้วยระบบทศนิยมดิวอี้ จัดเรียงหนังสือในตู้กระจกตามเลขเรียกหนังสือในระบบชั้นเปิด ยกเว้นตู้ Reference ที่เป็นระบบชั้นปิด ตู้หนังสือมีป้ายจำแนกกลุ่มหนังสือติดไว้ ได้แก่ Fiction Mystery-Thrillers Non-Fiction South East Asia Thailand Reference Children's Fiction Young Adult Oversize และ Jigsaw Puzzles อย่างไรก็ตาม สำหรับหนังสือหายากนั้น ทางห้องสมุดมิได้แยกจัดเก็บ แต่จัดรวมอยู่กับหนังสืออื่น ๆ ตามหมวดหมู่ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม หนังสือหายากส่วนใหญ่ของห้องสมุด เป็นหนังสือในตู้ Reference เช่น "A Smaller English-Latin Dictionary" ฉบับพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1916 และ "Dictionary of National Biography" ฉบับพิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. 1908 ซึ่งมีเป็นชุด โดยหนังสือทุกเล่มจะมีบรรณสิทธิ์ของห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส ส่วนการบันทึกข้อมูลหนังสือนั้น ห้องสมุดจัดทำบัตรรายการ 2 ประเภท คือ บัตรผู้แต่ง และบัตรชื่อเรื่อง สำหรับ Children's Collection จะมีบรรณสิทธิ์ช่วยค้นเพิ่มเติมให้ด้วย

ห้องสมุดสยามสมาคม สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

ทรัพยากรสารสนเทศที่จัดไว้ให้บริการในห้องสมุดสยามสมาคม มีทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เป็นหนังสือประมาณ 20,000 รายการ และวารสารประมาณ 642 ชื่อเรื่อง นอกจากนี้ ยังมีแผนที่ เทปเสียง วิทยุทัศน์ และซีดี-รอม ตลอดจนหนังสือหายาก และหนังสือตัวเขียน เป็นต้น สำหรับหนังสือหายากนั้น จะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย (ส่วนใหญ่ด้านประวัติศาสตร์) และประเทศใกล้เคียง ส่วนหนังสือตัวเขียนนั้น จะเป็น คัมภีร์โบราณ และสมุดไทย

ทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดนี้จัดหมวดหมู่โดยใช้ระบบทศนิยมดิวอี้ และให้หัวเรื่องตาม "LC Subject Headings" และ "หัวเรื่องสำหรับหนังสือภาษาไทย" ของคณะกรรมการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา แล้วจัดเรียงชั้นชั้นตามเลขเรียกหนังสือในระบบชั้นเปิดทั้งหมด (รวมทั้งหนังสือหายากที่ได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ (Reprint) และหนังสือหายากที่ได้มีการถ่ายเอกสารไว้ (Photocopy)) ยกเว้นหนังสือในตู้ James H. W. Thompson Foundation และห้องหนังสือหายาก จะเป็นระบบชั้นปิด ส่วนการบันทึกข้อมูลของหนังสือห้องสมุดจัดทำบัตรรายการ 3 ประเภท คือ บัตรผู้แต่ง บัตรชื่อเรื่อง และบัตรเรื่อง บัตรรายการหนังสือหายากจะปรากฏคำ "Rare" หนังสือหายากที่จัดพิมพ์ขึ้นใหม่ จะปรากฏคำ "RARE Reprint" และหนังสือหายากที่ถ่ายเอกสารไว้เพื่อให้บริการ จะปรากฏคำ "RARE Photocopy" สำหรับทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสือนั้น บรรณารักษ์ได้จัดทำรายการหนังสือ Accession List โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามสาขาวิชาพร้อมเลขหมู่ให้บริการด้วย ส่วนวารสารนั้น ไม่มีการจัดทำบรรณานุกรม มีเพียงรายชื่อวารสาร ซึ่งระบุฉบับที่ห้องสมุดมีไว้ให้บริการเท่านั้น

3.2 การอนุรักษ์และสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศ

ห้องสมุดหนังสือหายากที่นำเสนอในบทความนี้มีวิธีการอนุรักษ์และสงวนรักษาทรัพยากรสารสนเทศประเภทหนังสือหายากและเอกสารโบราณต่าง ๆ ให้คงอยู่ในสภาพดี สมคุณค่า และซ่อมแซมส่วนที่ชำรุด เพื่อให้ทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้ในอนาคตดังนี้

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ ดำเนินการอนุรักษ์และสงวนรักษาหนังสือหายาก โดยใช้วิธีทำความสะอาด และใส่ลูกเหม็นป้องกันแมลง โดยจะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการทำความสะอาดในช่วงปิดภาคเรียนด้วยการปิดฝุ่น และเช็ดตู้หนังสือ นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่อควบคุมอุณหภูมิ รวมทั้ง มีการคิดอัตราค่าบริการถ่ายเอกสารให้มีราคาสูงกว่าการถ่ายเอกสารตามปกติ เพื่อให้ผู้ใช้พิจารณาเลือกเพียงหน้าที่ต้องการจริง ๆ เท่านั้น อันเป็นการช่วยถนอมรักษาหนังสือให้คงอยู่ในสภาพดีได้

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ดำเนินการอนุรักษ์และสงวนรักษาหนังสือหายาก โดยใช้วิธีทำความสะอาดหนังสือทุกเล่ม ควบคุมอุณหภูมิด้วยเครื่องปรับอากาศ ออบฆ่าเชื้อโรคและแมลงหนังสือทำความสะอาดตู้และชั้นหนังสืออย่างสม่ำเสมอ ซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุด อนุญาตให้ผู้ใช้ถ่ายเอกสารเฉพาะตัวเล่มที่มีสภาพดีเท่านั้น ทำสำเนาหนังสือบางเล่มโดยการถ่ายไมโครฟิล์มไว้เพื่อให้ผู้ใช้บริการแทนการใช้ตัวเล่มหนังสือ และมีระบบป้องกันอัคคีภัย โดยใช้การพ่นสารเคมีดับไฟแทนการใช้น้ำ เมื่อเกิดเพลิงไหม้ เป็นต้น

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส ดำเนินการอนุรักษ์และสงวนรักษาหนังสือหายาก ซึ่งอยู่ในตู้ Reference เหมือนกันกับทรัพยากรสารสนเทศอื่น ๆ ของห้องสมุด มิได้มีการดำเนินการเป็นพิเศษ โดยใช้วิธีทำความสะอาดหนังสือ และตู้หนังสืออย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนใช้เครื่องปรับอากาศเพื่อควบคุมอุณหภูมิ

ห้องสมุดสยามสมาคม สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์

ห้องสมุดสยามสมาคม ดำเนินการอนุรักษ์และสงวนรักษาหนังสือหายาก โดยใช้วิธีทำความสะอาดหนังสือทุกเล่ม ใช้เครื่องปรับอากาศเพื่อควบคุมอุณหภูมิ และมีการวัดความชื้น ตลอดจนมีการนำหนังสือที่ชำรุดส่งร้านเพื่อซ่อมแซม นอกจากนี้ แม้ว่าห้องสมุดสยามสมาคมจะมิได้มีการถ่ายสำเนาหนังสือหายากโดยการถ่ายไมโครฟิล์มไว้ แต่ทางห้องสมุดก็ได้จัดตู้หนังสือหายากที่ได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ และหนังสือหายากบางเล่มที่ห้องสมุดได้ถ่ายเอกสารไว้ เพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ อันจะเป็นการช่วยถนอมหนังสือแทนการใช้ตัวเล่มหนังสือได้

4. การบริการ

ห้องสมุดหนังสือหายากที่นำเสนอในบทความนี้ มีการดำเนินงานเพื่อการบริหารดังนี้

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ เปิดบริการในวันจันทร์ และวันพุธ เวลา 13.30 - 16.00 น. การเข้าใช้ทรัพยากรสารสนเทศในห้องสมุดนี้ ต้องติดต่อผ่านเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ ผู้มีสิทธิใช้ห้องสมุด ได้แก่ อาจารย์ และนิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบุคคลภายนอกที่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการห้องหนังสือสุภา ศิริमानนท์ โดยเน้นการให้บริการแก่อาจารย์และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา การใช้หนังสืออนุญาตให้ใช้ภายในห้องสมุดเท่านั้น และหากต้องการถ่ายเอกสาร บรรณารักษ์จะเป็นผู้ดำเนินการให้ โดยคิดอัตราค่าบริการหน้าละ 3 บาท เพื่อควบคุมมิให้มีการถ่ายเอกสารมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น

ห้องสมุดนี้ มีการจัดนิทรรศการแบบถาวรภายในห้องสมุด โดยมีตู้นิทรรศการจัดแสดงของใช้ส่วนตัว ผลงานต้นฉบับตัวเขียน และจดหมายโต้ตอบของคุณสุภา ศิริमानนท์ ทั้งนี้ ในวันสำคัญต่าง ๆ ของคุณสุภา ศิริमानนท์ เช่น วันครบรอบวันที่ถึงแก่กรรม จะมีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับท่าน โดยลูกศิษย์ของท่านด้วย นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ห้องสมุด โดยจัดงานปาลูกตา และพาผู้เข้าฟังปาลูกตาเยี่ยมชมห้องสมุด ในราวกลางเดือนกรกฎาคมเป็นประจำทุกปี

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ เปิดบริการในวันจันทร์ - วันศุกร์ เวลา 8.00-16.00 น. และวันเสาร์ เวลา 9.00-16.00 น. การเข้าใช้บริการต้องกรอกแบบฟอร์มการขอยืมใช้ทุกครั้ง โดยสามารถยืมหนังสือได้ครั้งละไม่เกิน 3 เล่ม ยืมเฉพาะหนังสือที่มีสภาพดี หากเล่มใดชำรุด จะให้ใช้จากไมโครฟิล์มแทน การใช้หนังสืออนุญาตให้ใช้ภายในห้องสมุดเท่านั้น

ห้องสมุดมีการจัดนิทรรศการแบบถาวรร่วมกับห้องหนังสือหายาก ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน ตู้นิทรรศการที่จัดแสดงหนังสือหายากได้แก่ ตู้ "จารึกไว้ในอดีต" ซึ่งจัดแสดงคัมภีร์โบราณ และกล่องเก็บคัมภีร์ และตู้ "หนังสือหายากขณะการประกวดในงานมหกรรมการพิมพ์และหนังสือ '98" ซึ่งปรากฏว่า มีหนังสือในครอบครองของกรมพระจันทบุรีนฤนาถรวมอยู่ด้วย ส่วนการประชาสัมพันธ์นั้น พบว่า หอสมุดกลางได้ประชาสัมพันธ์ห้องสมุดนี้ด้วยสื่อสิ่งพิมพ์ คือ แผ่นพับต่าง ๆ และเอกสารเกี่ยวกับห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถและหนังสือหายาก 2 ฉบับ (ในห้องหนังสือหายาก) และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือ โฮมเพจ (homepage) ที่ <http://www.car.chula.ac.th> หรือ <http://cyber.car.chula.ac.th/rarebooks>.

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส

ห้องสมุด เนลสัน เฮย์ส เปิดบริการวันจันทร์ - วันเสาร์ เวลา 9.30-16.00 น. และวันอาทิตย์ เวลา 9.30-12.30 น. ผู้ที่มีสิทธิใช้ห้องสมุด ได้แก่สมาชิกห้องสมุด (ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ) และบุคคลภายนอก โดยบุคคลภายนอกต้องเสียค่าเข้าใช้บริการครั้งละ 50 บาท และไม่สามารถยืมหนังสือออกไปจากห้องสมุดได้

สำหรับการจัดนิทรรศการ ห้องสมุดนี้ มีตู้จัดนิทรรศการแบบถาวรบริเวณทางเข้าห้องสมุด โดยจัดแสดงพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ส่วนการประชาสัมพันธ์นั้น ดำเนินการโดยการแจกแผ่นพับ ด้วยวิธีการนำแผ่นพับไปวางไว้ตามสถานที่พักต่าง ๆ เช่น อพาร์ทเมนต์ และโดยการลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ *The Nation*

